

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับบริบททางสังคมในวรรณกรรมเพื่ออาเซียน
เรื่อง *เห่...ชะเล้ง*¹
The Protagonist's Interaction with the Social Context in the Literature
for ASEAN, Titled *Hae...Chale Rung*¹

ลักขณา ชาปู้², วรวรรธน์ ศรียาภย์³, วรณญา ยิ่งยงค์ดี⁴, ศราวุธ หล่อดี⁵
Lakkhana Chapoo², Warawat Sriyabhaya³, Warunya Yingyongsak⁴, Sarawut Lordee⁵

Received: August 10, 2022

Revised: December 15, 2022

Accepted: December 27, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับบริบททางสังคมในวรรณกรรมเพื่ออาเซียนเรื่อง *เห่...ชะเล้ง* ของประภัสสร เสวิกุล พบว่า ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครเอกให้มีปฏิสัมพันธ์กับบริบททางสังคม 3 ลักษณะ ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ปฏิสัมพันธ์ต่อวิถีปฏิบัติในสังคม และปฏิสัมพันธ์ต่อกลไกในการพัฒนาสังคม ผ่านกลวิธีการเล่าเรื่อง โดย ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่เป็นผู้เล่าประสบการณ์ของตนเอง (I-protagonist) และ ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่เล่าประสบการณ์ของคนอื่นหรือเป็นพยานในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร (I-witness) มุ่งอธิบายความคิด การกระทำและการแสดงออกของบุคคลที่แตกต่างกันเนื่องจากบริบททางสังคมในประเทศกัมพูชา ช่วง พ.ศ. 2518 และแสดงผลกระทบของสงครามต่อประชาชนเพื่อเป็นอุทาหรณ์ไม่ให้เหตุการณ์ลักษณะนี้เกิดขึ้นอีก

คำสำคัญ: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบททางสังคม, ตัวละครเอก, วรรณกรรมเพื่ออาเซียน, *เห่...ชะเล้ง*

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์เรื่อง ตัวละครเอกในนวนิยายกัมพูชาร่วมสมัยของนักประพันธ์ไทย: กลวิธีการประกอบสร้างและปฏิสัมพันธ์กับบริบทสังคม

² นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา (Doctor of Philosophy students, Department of Thai Language, Faculty of Liberal Arts, Phayao University) Email: buurapakorn@gmail.com

³ อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา (School of Liberal Arts, University of Phayao) Email: waaraathaanaa@yahoo.co.th

⁴ อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา (School of Liberal Arts, University of Phayao) Email: warunyinyong@gmail.com

⁵ อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา (School of Liberal Arts, University of Phayao) Email: sarawut_lordee@hotmail.co.th

Abstract

The study's objective was to analyze the interaction between the protagonist and the social contexts in the ASEAN literature, *Hae...Chale Rung* of Prapassorn Sewikul. The Findings show that the author created the protagonist to interact with three levels of social contexts: interpersonal interaction, interaction with the social contract, and interaction with the mechanism of social development through storytelling strategies. The author used first-person pronouns to narrate personal experiences (I-protagonist) as well as other characters' or the witness's experiences in the incidents of the characters (I-witness). Furthermore, the storytelling strategies used aimed to explain the thoughts, actions, and expressions of different people due to the social contexts of Cambodia in B.E. 2518. They also aimed to illustrate the impacts of war on people, so this occurrence can serve as a reminder that it should not happen again.

Keywords: Interaction with Social Context, Protagonist, Literature for ASEAN, *Hae...Chale Rung*

บทนำ

พุทธศักราช 2558 เป็นปีแห่งการตั้งเป้าหมายการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ประชาคมอาเซียนมีแผนแม่บทในการเชื่อมโยงระหว่างกันในด้านหลายด้าน ประกอบด้วยสามเสาหลัก กรมอาเซียน (2551: 10-11) อธิบายถึงเสาหลัก 3 เสา โดยหนึ่งเสาหลักของประชาคมอาเซียนคือ เสาสังคมและวัฒนธรรม มีเป้าหมายให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อมรวมถึงมีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันโดยเน้นการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจระหว่างประเทศสมาชิกเพื่อเข้าในการเป็นเพื่อนบ้านที่ดี และมีประเด็นด้านการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนที่เน้นให้มีการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน นักคิดและศิลปินในภูมิภาค ตลอดจนการเสริมสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนในภูมิภาคโดยเฉพาะระดับประชาชน แสดงให้เห็นความสำคัญของวรรณกรรมที่มีส่วนในการสร้างความเข้าใจคนต่างชาติต่างวัฒนธรรมกันได้ งานวรรณกรรมชุดหนึ่งของประภัสสร เสวิกุล สร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว ในโครงการวรรณกรรมเพื่ออาเซียนมีจำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ จะฝืนถึงเธอ ทุกคืนที่มีแสงดาว (อินโดนีเซีย) รักในม่านฝน (เวียดนาม) มีเมฆบ้างเป็นบางวัน (ฟิลิปปินส์) กริชมะละกา (มาเลเซีย) ไชน่ามูน (สิงคโปร์) และ เห...ชะเล้ง (กัมพูชา) เป็นชุดงานวรรณกรรมที่เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจประเทศเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี

เห...ชะเล้ง เป็นนวนิยายลำดับที่ 6 จากนวนิยายในโครงการ “วรรณกรรมเพื่ออาเซียน” ของประภัสสร เสวิกุล เนื้อหาของนวนิยายนำเสนอเหตุการณ์ครั้งสำคัญทางประวัติศาสตร์ของประเทศกัมพูชา เมื่อพ.ศ. 2518 เขมรแดงเข้ายึดกรุงพนมเปญ ผู้ประพันธ์นำเสนอนวนิยายเรื่องนี้ในวาระครบรอบ 40 ปี ของสงครามล้างเผ่าพันธุ์ในกัมพูชา โดยอาศัยตัวละครเอกเป็นเครื่องมือ

สำคัญในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของประชาชนคนธรรมดา เริ่มจากการใช้ชีวิตประจำวันของตัวละคร การเข้าไปสัมผัสชีวิตของผู้อื่นที่อยู่ในบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน เมื่อเกิดสงครามกลางเมืองขึ้น ตัวละครทุกตัวล้วนได้รับผลกระทบและมีท่าทีต่อสถานการณ์แตกต่างกันไป ท่าทีที่สุดสงครามนำมาซึ่งการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์และสร้างความเสียหายแก่ประเทศชาติ ผู้ประพันธ์ไม่เห็นว่าฝ่ายใดถูกหรือผิดในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หากแต่นำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์และเหตุผลในการกระทำหรือการแสดงท่าทีของประชาชนที่มีความแตกต่างและหลากหลาย เช่น กลุ่มบุคคลที่เทิดทูนพระมหากษัตริย์ กลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมกับเขมรแดง ประชาชนที่เติบโตในรัฐบาลสมัยลอน นอล และประชาชนทั่วไป ทำให้นวนิยายเรื่องนี้มีคุณค่าในการเปิดจิตใจนำไปสู่การถกคิดในประเด็นสำคัญทางมนุษย์และสังคม

มีการศึกษางานวรรณกรรมประจักษ์พยานฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สมัยเขมรแดง ของ นิพัทธ์ แยมเดช และพัชรพรธณ กะตากุล (2565) เรื่อง การปรับตัวของเหยื่อสงครามเขมรแดงในวรรณกรรมเรื่อง “4 ปันรกในเขมร” และ “หนีไฟนรก” ที่แสดงให้เห็นมุมมองและวิธีการดำรงชีวิตของพยานบุคคลในช่วงสถานการณ์ดังกล่าวเป็นงานวิจัยที่สะท้อนภาพของคนที่อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชานั้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในขณะที่ นวนิยายเรื่อง เหน้...ชะเล้ง เป็นงานประพันธ์ที่เกิดจากมุมมองและจินตนาการของผู้ประพันธ์ชาวไทยที่มีต่อเหตุการณ์ดังกล่าวจึงทำให้น่าสนใจว่า ในฐานะที่ผู้ประพันธ์เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมไทยมีแนวคิดหรือการตีความต่อเหตุการณ์ของประเทศเพื่อนบ้านอย่างไร ซึ่งการศึกษานวนิยายเรื่อง เหน้...ชะเล้ง จะเป็นอีกหนึ่งข้อมูลทำให้เราเรียนรู้ผู้คนและประเทศกัมพูชาได้หลายมิติ เช่น วิถีปฏิบัติของคนในสังคมกัมพูชา การให้ความสำคัญต่อการศึกษา การประกอบอาชีพ รวมถึงทัศนะต่อการเมืองการปกครอง ที่นำเสนอผ่านความสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับสังคม ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาศิลปะที่เป็นตัวแทนในการดำรงอยู่ในสังคมอาจทำให้เราขยายมุมมองต่อชีวิตผู้อื่นบนโลกใบนี้ได้อย่างกว้างขวางขึ้น จึงสนใจศึกษาปฏิสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับบริบททางสังคมในนวนิยายเรื่อง เหน้...ชะเล้ง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับบริบทสังคมในวรรณกรรมเพื่ออาชญากรรมเรื่อง เหน้...ชะเล้ง ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดด้านปฏิสัมพันธ์กับบริบททางสังคม ใช้แนวคิดของพระมหาสนอง ปังใจปการี (2553: 184) และแนวคิดด้านระดับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของ แชนแดน (1990, อ้างถึงใน พระมหาสนอง ปังใจปการี 2553: 201-202) ดังนี้

พระมหาสนอง ปังใจปการี (2553: 184) กล่าวถึงปฏิสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและให้ความหมายของ การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ว่า หมายถึง ข้อผูกพันที่มีต่อกันทางสังคมที่เหมือนกันและแตกต่างกัน อีกนัยหนึ่งการปฏิสัมพันธ์ หมายถึงการกระทำระหว่างกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปในสังคม การกระทำของมนุษย์แต่ละคนจึงมีความสัมพันธ์กับการกระทำของคนอื่น ๆ ในสังคม เป็นต้น ทั้งนี้การกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคมเกิดจากพฤติกรรมเชิงสังคมของมนุษย์ตามแนวคิดของ จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มัด (อ้างถึงใน สุรางค์ จันทวนิช, 2552: 112) มองว่า พฤติกรรม

เชิงสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์เป็นผู้กระทำที่มีการควบคุมตนเอง ไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ ในด้านตัวตนของคน เกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลกับผู้อื่น ทำให้ตัวตนประกอบด้วยส่วนย่อยสองส่วนคือ ส่วนที่เป็นตัวตนตามความคิดของเจ้าตัว “I” แปลว่า “ฉันที่เป็นประธาน” และส่วนย่อยอีกส่วนคือตัวตนของบุคคลตามความคิดของคนอื่น คือ “Me” แปลว่า “ฉันที่เป็นกรรม” บุคคลจะซึมซับตัวตนทั้งสองส่วนที่ทำให้เกิดตัวตนใหม่ที่มีคุณภาพ นั่นคือ สังคมได้มีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล

ระดับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมตามแนวของ แชนเดน (1990, อ้างถึงใน พระมหาสนอง ปังโงปการี 2553: 201-202) ได้แสดงแนวโน้มการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมไว้ 2 ระดับคือ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระดับจุลภาค เป็นความสัมพันธ์ของสังคมที่มีขนาดเล็ก การปฏิสัมพันธ์เป็นแบบส่วนตัว สร้างความผูกพันต่อกันจนเกิดลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ เช่น ครอบครัว หมู่บ้าน และชุมชนระดับท้องถิ่น และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระดับมหัพภาค เป็นปฏิสัมพันธ์กว้างขวาง และเป็นสากล เป็นสังคมขนาดใหญ่ ได้แก่ การปฏิสัมพันธ์ระดับชาติพิจารณาจากระบบการปฏิสัมพันธ์และเขตพื้นที่ทางรัฐศาสตร์ การปฏิสัมพันธ์ระดับโลกพิจารณาจากระบบการปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีหลักการและผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐ ระบบการปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองที่มีอุดมการณ์สอดคล้องกัน ระบบการปฏิสัมพันธ์ทางลัทธิหรือศาสนา และการปฏิสัมพันธ์ของชาวโลกกับดาวดวงอื่นในจักรวาล

2. แนวคิดด้านตัวละครเอก ผู้วิจัยใช้แนวคิดการพิจารณาตัวละครเอกของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537: 104) และแนวคิดด้านกลวิธีการเล่าเรื่องของ สรณัฐ ไตลังคะ (2560: 58) ในการวิเคราะห์ตัวละครเอก ดังนี้

ด้านตัวละครเอก สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537: 104) กล่าวว่าตัวแสดงที่ปรากฏตลอดเรื่องหรือเกือบทั้งเรื่องและเป็นตัวดำเนินเรื่องจะจัดลำดับให้เป็น ตัวแสดงที่สำคัญที่สุดในเรื่อง ตัวดำเนินเรื่องอาจจำแนกออกได้เป็น ตัวเอกของเรื่อง ได้แก่ ตัวแสดงที่เด่น อาจเป็นวีรบุรุษหรือวีรสตรีในเรื่อง หรืออาจจะตรงกันข้ามคือเป็นตัวร้ายก็ได้ ตัวเอกจะต้องเป็นตัวที่ทำให้เกิดเหตุการณ์สำคัญ และตัวรอง ได้แก่ ตัวดำเนินเรื่องที่ทำให้เกิดเหตุการณ์สำคัญ แต่มีบทบาทในเรื่องเป็นรองตัวเอก ในนวนิยายเรื่อง เห่...ชะเล้ง มีตัวละครเอกที่มีความสำคัญ เป็นตัวดำเนินเรื่องโดยเป็นผู้เล่าและเป็นผู้เล่าเรื่อง คือ ไสวัน

ด้านกลวิธีการเล่าเรื่อง สรณัฐ ไตลังคะ (2560: 58) อธิบายลักษณะการเล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ว่า เป็นการเล่าโดยให้ตัวละครเอกเล่าเรื่องเองโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 เช่น “ฉัน” “ข้าพเจ้า” “ผม” เป็นต้น เรื่อง เห่...ชะเล้ง ใช้กลวิธีการเล่าแบบผู้เล่าเรื่องสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่อยู่ในเรื่องเล่ามี 2 ลักษณะคือ ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่เป็นผู้เล่าประสบการณ์ของตนเอง (I-protagonist) และผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่เล่าประสบการณ์ของคนอื่นหรือเป็นพยานในเหตุการณ์ที่เกิดกับตัวละคร (I-witness) ไสวัน เป็นตัวละครเอกผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่เป็นผู้เล่าประสบการณ์ของตนเอง โดยใช้คำว่า “เรา” เช่น ...อย่างไรก็ตาม พ่อก็ห้ามเป็นคำขาดไม่ให้เราออกไปหาเงินกับพวกทหารอเมริกันด้วยการเป็นเด็กขี้อ้อนเท่า ขายบูห์ หรือเร่ขอทาน พ่อบอกว่าพ่อขายชีวิตของตัวเองคนเดียวพอแล้ว ไม่อยากให้ลูก ๆ ต้องเอา

ชีวิตมาขายให้พวกฝรั่งอีก ดังนั้น เราจึงได้แต่ดูเพื่อน ๆ บางคนพกเงินดอลลาร์มาอวดเพราะหา
ลำไฟในช่วงกลางคืนตามหน้าบาร์หน้าไนต์คลับ (ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 32) และทำหน้าที่เป็น
ผู้เล่าแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่เล่าประสบการณ์ของคนอื่นหรือเป็นพยานในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัว
ละคร

จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัยนำมานิยามคำว่า ปฏิสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับบริบททางสังคม
ได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกที่เกี่ยวข้องกับสังคมทั้งด้านบุคคลและปัจจัยแวดล้อมคือ
วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ฯลฯ สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรม
และการกระทำระหว่างกันในเรื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับบริบททางสังคมในวรรณกรรมเพื่ออาเขียนเรื่อง
เห่...ซะเล้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

ตัวละครเอกกับปฏิสัมพันธ์ทางบริบทสังคมในวรรณกรรมเพื่ออาเขียนเรื่อง เห่...ซะเล้ง
เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่พิจารณาจากการตีความ (interpretation) โดยสังเกตพฤติกรรมการ
แสดงออกของตัวละคร บทบรรยาย บทสนทนา และโครงเรื่อง มุ่งเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์
ของตัวละครเอกกับบริบททางสังคม และนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive
analysis) โดยมีระเบียบวิธีการศึกษาดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2. อ่านทำความเข้าใจด้วยเรื่อง เห่...ซะเล้ง อย่างละเอียด
3. วิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับบริบททางสังคมในวรรณกรรมเพื่ออาเขียนเรื่อง
เห่...ซะเล้ง โดยใช้แนวคิดด้านกลวิธีการเล่าเรื่องของสรณัฐ ไตรรงค์ (2560) และแนวคิดด้าน
ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของพระมหาสมทอง ปังใจปารี (2553) และแซนแดน (1990)
4. สรุปและอภิปรายผล

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับบริบททางสังคมในวรรณกรรมเพื่ออาเขียน
เรื่อง เห่...ซะเล้ง
2. สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศกัมพูชา ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจต่อประเทศ
สมาชิกในอาเซียนนำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ

ผลการวิจัย

เห่ซะเล้ง เป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวของ โสวัน ที่เกิดและโตในพนมเปญ พ่อของเขา
เป็นครูสอนวิชาประวัติศาสตร์ที่รักและเทิดทูนพระมหากษัตริย์อย่างที่สุด โสวัน มีเพื่อนสนิท คือ

บก สะแบง ที่มาจากพระตะบอง ครอบครัวของบก สะแบง ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมจากส่วนกลาง อีกทั้งพ่อแม่ถูกฆ่าตายจึงทำให้เขาเข้าร่วมกลุ่มกับเขมรแดงเพื่อเข้าสู่อารยธรรมสังคมที่มีความเสมอภาค วันหนึ่งเมื่อเขมรแดงเข้าครองพนมเปญทำให้ครอบครัวของ โสวัน ตกเป็นผู้ต้องสงสัยว่าสนับสนุนรัฐบาลเก่า แต่ครอบครัวเขาได้รับความช่วยเหลือจากบก สะแบง โดยยืนยันว่า โสวันอยู่ฝ่ายเขมรแดง จึงทำให้รอดพ้นจากการถูกลงโทษ โสวันต้องเข้าไปทำงานให้กับเขมรแดงในการบันทึกรายชื่อของคนที่ถูกจับกุมมา ส่วนพ่อแม่ของเขาต้องไปทำงานสร้างสถานที่เพื่อคุมขังนักโทษ เมื่อพ่อแม่ของเขาก่อสร้างที่สำหรับขังนักโทษเรียบร้อย ก็กลัวว่าจะโดนนำไปฆ่าเนื่องจากงานเสร็จแล้ว จึงทำให้ครอบครัวเขาตัดสินใจหนีออกจากค่ายของเขมรแดงมายังประเทศไทย ระหว่างการหนี บก สะแบงซึ่งเป็นตัวแทนของเขมรแดงตามครอบครัวของโสวันมาทัน เขาอยากพาโสวันกลับไปที่ค่ายด้วยแต่พ่อของโสวันไม่ยอมและด้วยความที่เป็นเพื่อนรักกันจึงทำให้บก สะแบงยอมปล่อยให้ครอบครัวของโสวันหนีไป สุดท้ายครอบครัวของโสวันหนีรอดข้ามพรมมายังเขตประเทศไทยได้สำเร็จ

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง เหน้...ชะเล้งพบปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับบริบททางสังคมมี 3 ลักษณะ คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ปฏิสัมพันธ์ต่อวิถีปฏิบัติในสังคม และปฏิสัมพันธ์ต่อกลไกการพัฒนาสังคม ดังนี้

1. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับบุคคลในเรื่อง จากการศึกษาพบความสัมพันธ์ของ โสวัน กับบุคคล 2 กลุ่ม คือ บุคคลในครอบครัว และบุคคลในสังคม

1.1 บุคคลในครอบครัว ผู้ประพันธ์ได้สร้างครอบครัวของโสวัน ให้เป็นครอบครัวชาวกัมพูชาที่มีฐานะปานกลางค่อนข้างต่ำ แต่เป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่น ประกอบด้วย พ่อ แม่ น้องชาย และน้องสาว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของโสวัน แบ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างโสวันกับพ่อแม่ และความสัมพันธ์ระหว่างโสวันและน้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างโสวันกับพ่อแม่แม่

พ่อของโสวันเป็นเสาหลักของครอบครัว ประกอบอาชีพครูสอนประวัติศาสตร์เพื่อเลี้ยงครอบครัว พ่อเป็นคนที่รักชาติและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างยิ่ง กิจกรรมที่พ่อกับครอบครัวทำคือไปนั่งเล่นริมแม่น้ำหน้าพระราชวังเขมรินทร์และเล่าประวัติศาสตร์บ้านเมืองเล่าเรื่องสมเด็จพระนโรดม สีหนุ ให้ทุกคนในครอบครัวฟังเสมอ ดังตัวอย่าง

พ่อก็ไม่ได้สอนแต่พวกเด็ก ๆ ในห้องเรียน แต่สอนพวกลูก ๆ ที่บ้านด้วย ในสมัยที่บ้านเมืองยังดี ๆ อยู่เนิ่น ถ้ามีเวลารว่างในตอนเย็นบางวัน พ่อก็มักจะพาแม่และลูก ๆ ไปเดินเล่นที่ริมแม่น้ำโขงบริเวณหน้าพระราชวัง และเล่าเรื่อง ๆ เก่า ๆ ให้พวกเราฟัง ซึ่งบางเรื่องก็สนุก แต่บางเรื่องก็น่าเบื่อ แต่พ่อดูเหมือนจะไม่เคยเบื่อหน่ายกับการเล่าเรื่องเหล่านั้นทั้ง ๆ ที่หลายเรื่องพ่อเล่ามาแล้วนับครั้งไม่ถ้วนก็ตาม

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 25)

พ่อเคยบวชเรียนมาจึงทำให้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง การประพฤติปฏิบัติตนและความคิดที่มาจากพระพุทธศาสนาปรากฏเป็นกิจวัตรประจำวันของพ่อ คือ การใส่บาตรทุกวัน การยอมรับชะตาชีวิตและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมตามแนวทางพระพุทธศาสนาทำให้พ่อเชื่อว่าคนกับพญาด้วยกันจะไม่มีวัน ทำร้ายกันเองเด็ดขาด แม้ครอบครัวของไสวันจะได้รับความทุกข์ยากจากสถานการณ์ความไม่สงบภายในประเทศ ขณะที่หนีตายจากเขมรแดง พ่อก็สอนให้ไสวันรู้จักให้อภัยไม่ผูกใจเจ็บ พ่อ เป็นผู้นำครอบครัวที่มีวิสัยทัศน์ คือเห็นความสำคัญของการศึกษา เขาปลูกฝังให้ไสวันรักการเรียนรวมถึงตั้งเป้าหมายให้ ไสวัน เป็นครูเมื่อโตขึ้นเพราะเห็นว่าอาชีพครูเป็นอาชีพที่มีเกียรติสร้างคนได้อีกเป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่าง

ในฐานะที่เราเป็นลูกชายคนโต พ่อมีความหวังกับเราอยู่สองอย่าง อย่างแรกคือ ให้ได้บวชสักหนึ่งพรรษา และอย่างที่สองคือ อยากให้เราเป็นครูเหมือนพ่อแต่ดีกว่าพ่อ เพราะพ่อเปรย ๆ ว่า ที่ทำงานหนักทั้งกลางวันกลางคืน นอกจากเพื่อหาเงินเลี้ยงลูกเลี้ยงเมียแล้ว พ่อยังเก็บเงินส่วนหนึ่งไว้ส่งเสียให้เราเราเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครู เพื่อเป็นครูที่มีความรู้และมีวุฒิ

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 59)

พ่อเป็นคนที่รักศักดิ์ศรีแต่เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวก็ยอมลดศักดิ์ศรีด้วยการรับจ้างทำงานในบาร์ตอนกลางคืน แต่ไม่ยอมให้ลูกของพ่อทำสิ่งนั้น ดังกรณีที่มีเยาวชนหลายคนไปทำงานกับพวกทหารอเมริกัน แต่พ่อห้ามไสวันและน้องไม่ให้ไปทำงานเหล่านั้น นอกจากนี้พ่อสอนให้ไสวันเป็นคนรู้จักตั้งความหวังในชีวิต ดังเหตุการณ์ในตอนที่หนีเขมรแดง พ่อถามว่าไสวันอยากเป็นอะไร ซึ่งไสวันไม่เข้าใจว่าในสถานการณ์เช่นนี้ทำไมพ่อถึงถามเรื่องอาชีพ พ่อจึงบอกว่าคนเราต้องมีความหวังแม้ในเวลาที่ย่ำแย่เพราะการมีความหวังจะทำให้เราดิ้นรนสู้ต่อไปสิ่งที่หวังเมื่อถึงยามคับขันพ่อยอมสละเกียรติและชีวิตเพื่อลูกได้ ดังเหตุการณ์ที่ถูกทหารเขมรแดงตามมาพ่อผู้เป็นครูยอมกราบ บก สะแบงซึ่งเป็นเด็กกว่าเพื่อให้ปล่อยชีวิตไสวัน หากจะพาไสวันกลับไปค่ายเขมรแดงพ่อก็พร้อมจะเอาชีวิตเข้าแลก

นอกจากพ่อแล้ว ผู้ประพันธ์ได้แสดงแนวคิดแบบมาตาธิปไตยในสังคมเขมรผ่านแม่ของไสวัน ตามวัฒนธรรมของประเทศกัมพูชา คือ ยกย่องให้สตรีเป็นใหญ่ในการแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาภายในครอบครัว รวมถึงสตรีคือสิริมงคลที่จะนำมาซึ่งความสงบสุขนำความสำเร็จมาสู่ครอบครัว ภรรยาเป็นผู้ถือท้ายเรือของครอบครัวไปสู่จุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งที่น่าปรารถนา คำโบราณที่แสดงถึงทัศนคตินี้ เช่น สามีเป็นผู้หาทรัพย์สมบัติมาได้ ภรรยาเป็นผู้ดูแล...” (จวล ญิล, 2548: 29) ในด้านการดูแลครัวเรือน แม่ เป็นแม่ศรีเรือนที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้ไม่มีบกพร่องเป็นภรรยาที่เพื่อพี่สามีแต่ก็มีคามกล้าแสดงความคิดเห็นในสถานการณ์ต่าง ๆ ของครอบครัว แม้ให้ความรักและดูแลไสวันและน้องเป็นอย่างดี เมื่อมีความบาดหมางเกิดขึ้นในครอบครัว แม่จะเป็นคนกลางคอยประสานความรู้สึกระหว่างพ่อกับลูก ๆ เสมอ เมื่อสถานการณ์ในชีวิตถูกกดดันถึงขีดสุด แม้ก็เป็นผู้ที่กล้าหาญติดต่อกับเพื่อนบ้านเพื่อยื่นทางรอดให้กับครอบครัว คือการตัดสินใจหนีออก

จากค่ายเขมรแดง ในขณะที่พ่อและโสวัณยังกังวลถึงผลกระทบและอันตรายที่จะเกิดขึ้นหากหนีไม่สำเร็จ แต่แม่กลับเป็นผู้ตัดสินใจว่าต้องหนี แม่เป็นผู้หญิงที่มีความอดทนสูงมาก เช่น ระหว่างการเดินทางหนีเขมรแดงแม่ต้องอุ้มและดูแลมานี้ซึ่งเป็นน้องคนเล็กตลอดทาง และเมื่อเกิดเหตุการณ์คับขันแม่พร้อมจะสละชีวิตเพื่อลูก

ความสัมพันธ์ระหว่างโสวัณกับพ่อและแม่เป็นสิ่งหล่อหลอมให้โสวัณเป็นคนที่มีความเข้าใจชีวิต ไม่ยึดติดและยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ การอบรมปลูกฝังด้านศาสนาพุทธจากพ่อทำให้เขามีความเมตตาเข้าใจและเห็นใจชีวิตผู้อื่น และมีความคิดว่าหากเขาไม่ทำร้ายใครใครก็จะไม่ทำร้ายเขา ขณะเดียวกันก็เรียนรู้ที่จะยอมรับในชะตากรรมชีวิตของตนเองแต่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการที่จะเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่เป็นอันตรายถึงชีวิต เมื่อถึงคราวคับขันเขาพร้อมที่จะปกป้องครอบครัวโดยการแลกด้วยชีวิตของตัวเอง นอกจากนี้ในการที่เขาได้เห็นการปฏิบัติตนของพ่อในฐานะครู ในฐานะผู้นำครอบครัว ทำให้สุดท้าย โสวัณ มีความคิดที่จะเป็นครูเหมือนพ่อด้วยความตั้งใจจริงไม่ใช่จากการที่พ่อบอกแถมบังคับในตอนต้น การอบรมเลี้ยงดูและการเห็นแบบอย่างจากแม่ทำให้เขาเป็นคนกล้าคิดและตัดสินใจ โดยเฉพาะเมื่อต้องตัดสินใจเก็บปืนเพื่อป้องกันและรักษาชีวิตทุกคน กับทั้งปืนเพื่อให้การเดินทางเป็นโดยสะดวกเขาก็ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดเพื่อทางออกที่ดีที่สุดในการหนีเขมรแดง

1.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างโสวัณและน้อง นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องเป็นความสัมพันธ์ที่ดี คือ โสคิม เป็นน้องที่รักพี่ชายและมองเห็นพี่ชายเป็นแบบอย่าง เขาวางใจและเชื่อใจในตัวของโสวัณทุกเรื่อง ดังตัวอย่าง

“พี่โสวัณ” โสคิมที่อยู่อู้อย่างเราเอ๋ยปนเสียงหอบ “พี่ยังป็นเป็นจริง ๆ หรือ”
“จริงซิ” เรายืนยัน “พวกเขมรแดงเป็นคนสอน”
“ถ้าพวกมันตามมาทันพี่จะกล้ายิงพวกมันไหม” โสคิมถามต่อ เรารั้งไปชั่วคราว
“กล้าซิ” เราตอบอย่างเด็ดเดี่ยว “เพราะถ้าข้าไม่ยิงมัน พวกมันก็ต้องยิงพ่อกับแม่และเอ็ง”
“พี่โสวัณ” น้องชายเรียกเราอีกครั้ง “ตอนนี้ฉันสบายใจแล้ว”
(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 231)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าในฐานะของพี่โสวัณ ได้รับความไว้วางใจจากน้องชาย นอกจากนี้โสวัณยังเป็นพี่ที่คอยปกป้องปกป้องใจ และสร้างกำลังใจให้น้อง ขณะที่เดินทางหนีเขมรแดง พวกเขาไม่ได้กินอาหารมานาน ทุกคนเริ่มหิว โสคิมซึ่งต้องอดทนต่อความหิวมานาน เริ่มถามหาอาหาร และอนาคตของพวกเขา ดังตัวอย่าง

“เราจะต้องอยู่ในป่ากันอีกกี่วัน” โสคิมมองไปรอบ ๆ ที่มีแต่ต้นไม้ใหญ่หนาแน่น
“ไม่รู้” เราลั่นหน้า “พี่รู้แต่ว่าข้างหน้ามีดงกล้วยป่า และเข้านี้เอ็งจะได้กินกล้วยแน่ ๆ”
(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 234)

แม้จะไม่ว่าเหตุการณ์ข้างหน้าพวกเขาต้องเผชิญกับสิ่งใดบ้าง แต่โสวัณก็พยายามสร้างความหวังเพื่อให้น้องมีกำลังใจในการเดินทางต่อไป ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรักความผูกพันในครอบครัวและภาวะความเป็นผู้นำของโสวัณอีกด้วย

1.2 บุคคลในสังคม ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครเอกให้เข้าไปเป็นผู้สัมผัสรับรู้ชีวิตของตัวละครอื่นในเรื่องโดยใช้ความสัมพันธ์ในรูปแบบเพื่อนที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ ภูมิหลัง และความแตกต่างตามบริบททางสังคม จากนั้นถ่ายทอดความคิด พฤติกรรม การแสดงออกของแต่ละบุคคลผ่านการเล่าเรื่องของโสวัณ โดยเพื่อนที่โสวัณมีปฏิสัมพันธ์เด่นชัดปรากฏ 3 ตัวละคร ได้แก่ บก สะแบง เพื่อนที่มีอุดมการณ์ในการสร้างความเสมอภาคแก่สังคมภายใต้การนำของเขมรแดง จันตริย เพื่อนลูกครึ่งเวียดนามกัมพูชาที่พยายามสร้างตัวตนให้เป็นคนกัมพูชาผ่านศิลปวัฒนธรรม และ จำไป เพื่อนที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบภายในประเทศทุกครั้ง ดังนี้

1.2.1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโสวัณกับบก สะแบง บก สะแบง เป็นตัวละครที่สะท้อนถึงเยาวชนที่ได้รับการปลูกฝังและเข้าสู่ขบวนการเขมรอิสระ เขาเป็นคนเมืองพระตะบองหลังจากพ่อแม่เสียชีวิตเพราะทางการเมืองกัมพูชาเข้าปราบปราม เขาได้อพยพเข้ามาอยู่ในพนมเปญพร้อมกับพี่สาวคือ ผกาและจำไป โสวัณเป็นเพื่อนที่คอยรับฟังเรื่องราวต่าง ๆ และช่วยเหลือบก สะแบงในเรื่องการเรียนในหลายวิชาจึงทำให้ทั้งสองเป็นเพื่อนรักกัน บก สะแบงมักนำขมช็อกโกแลตหรือขนมแปลก ๆ จากค่ายทหารอเมริกันมาฝากโสวัณเสมอจึงทำให้แม่และน้องของโสวัณชอบบก สะแบง ยกเว้นพ่อเพราะบก สะแบงมักพูดถึงการแข็งข้อของคนพระตะบองต่อทางการเมืองพนมเปญ และการต่อสู้ของฝ่ายต่อต้านลอน นอล กับทหารที่รัฐบาลส่งมาปราบปราม ครั้งหนึ่งเขมรแดงถูกทหารปลดปล่อยตัวเข้าไปในกลุ่มฝึกและโจมตีทำให้ บก สะแบงได้รับบาดเจ็บหนักโสวัณเป็นคนพาไปหาหมอและให้ที่พัก ทำให้บก สะแบงยิ่งรักโสวัณมากขึ้น แม้ บก สะแบง จะเป็นเขมรแดงแต่ก็เป็นเขมรแดงที่มีมนุษยธรรมมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เขาเลือกที่จะปล่อยโสวัณและครอบครัวให้หนีไป แต่อุดมการณ์และการถูกบีบคั้นในอดีตยังคงฝังใจเขาจึงมีความคิดอยู่เสมอว่าหากโตขึ้นจะร่วมต่อสู้ในชนบท สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการรวมตัวของกลุ่มเขมรอิสระมีมานานแล้วและเยาวชนได้รับข้อมูลเรื่องการสร้างความเสมอภาคในสังคมจนซึมลึกเป็นเป้าหมายในชีวิต

1.2.2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโสวัณกับจันตริย จันตริย เป็นตัวละครที่สะท้อนถึงชาวเวียดนามที่อยู่ในกัมพูชา พ่อของจันตริยเป็นคนเวียดนามแม่เป็นคนกัมพูชา จันตริยพยายามสร้างตัวตนให้เป็นที่ยอมรับว่าตนเองเป็นคนกัมพูชาคนหนึ่ง ผู้ประพันธ์ใช้ศิลปวัฒนธรรมที่เฟื่องฟูสมัยสมเด็จพระนโรดม สีหนุ มาสร้างความเป็นกัมพูชาให้แก่จันตริยคือ การเป็นนางรำอัปสราราช ชีวิตของจันตริยตั้งแต่เริ่มจนจบชีวิตถ่ายทอดผ่านโสวัณ ตั้งแต่วัยเด็กที่จันตริยเคยเป็นเพื่อนบ้านกับโสวัณ ครั้งหนึ่งโสวัณและเพื่อนแกล้งจันตริยทำให้เธอป่วยหนักแม่ของเธอจึงมาเยี่ยมเงินแม่ของโสวัณไปรักษา โสวัณส่งสารจันตริยจึงพยายามทำดีและเป็นเพื่อนที่ดีกับเธอตั้งแต่นั้นมา ต่อมาจันตริยย้ายไปอยู่ที่อื่น โสวัณได้พบจันตริยอีกครั้งเมื่อเธอเข้าเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป์ด้วยเหตุผลว่าการเรียนนาฏศิลป์จะทำให้ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนเขมร จันตริยได้เป็นคู่รักของหลานชายของเซ็ง จ็อก ทัณ จากนั้นชีวิตของเธอก็รุ่งเรืองขึ้น มีบ้านหลังใหญ่มีคนขับรถ มีเด็กรับใช้ในบ้าน เมื่อจันตริยโตขึ้นได้พบกับโสวัณอีกครั้ง และทราบว่าพ่อของโสวัณป่วยเธอก็ยื่นมือออกคำรักษายาบาล

ให้ทั้งหมด เพราะสำนึกในบุญคุณของครอบครัวโสวัณที่เคยให้ความช่วยเหลือครอบครัวเธอ ภายหลัง จันตริยถูกเพื่อนหักหลังด้วยการแย่งสามี บ้าน และทรัพย์สินไป จันตริยจึงเหลือโสวัณ ที่สัญญาว่าจะเป็นเพื่อนที่อยู่ข้างเธอตลอดไป จนวาระสุดท้ายของชีวิตจันตริยถูกส่งตัวไปยังชนบทเพราะเธอเป็นนางรำอับสร้าซึ่งหมายถึงพวกอนุรักษนิยมที่จะต้องถูกกำจัด

1.2.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโสวัณกับจำไป จำไป เป็นเสมือนตัวแทนของประชาชนคนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากเปลี่ยนแปลงทางการปกครองและสงครามอยู่เสมอไม่ว่าฝ่ายใด จะขึ้นมามีอำนาจ จำไปเป็นพี่สาวของบก สะแบงเป็นเพื่อนอีกคนที่โสวัณรัก เธอต้องอพยพเข้ามาหางานทำในพนมเปญภายหลังจากที่พ่อแม่ถูกฆ่าจากเหตุการณ์ที่รัฐบาลไปปราบปรามที่พระตะบอง เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เด็กหลายคนกลายเป็นกำพร้า ต้องประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเอง สามพี่น้องเข้ามาที่พนมเปญโดยไม่มีเงินติดตัวมาจึงต้องเที่ยวขอเศษอาหารมากินเพื่อประทังชีวิต กระทั่งผกาได้งานทำในบาร์และเมื่อจำไปโตขึ้นก็ช่วยพี่สาวทำงานหาเงินอีกทาง จำไปและผกาต้องเลี้ยงน้องชายพยายามส่งให้เรียนหนังสือเพื่ออนาคตที่ดี โสวัณสงสารและเห็นใจที่จำไปต้องทำงานขายบริการ จำไปรักบก สะแบงมากเพราะทั้งสามคนพี่น้องต้องเผชิญความยากลำบากมาร่วมกัน แต่สุดท้ายบก สะแบงก็ไม่สามารถช่วยเหลือพี่สาวตัวเองให้พ้นจากเขมรแดงได้ด้วยเงื่อนไขว่า จำไปและผกาไปทำงานรับใช้ทหารอเมริกันแม้ว่าการทำเช่นนั้นเพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวและบก สะแบงก็ตาม จำไปเป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นผลกระทบจากสังคมไม่ว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ปกครอง ประชาชนคนธรรมดาย่อมได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เธอมีรอยแผลเป็นที่กลางหลังเกิดจากการถูกทหารลอน นอล ฟันตอนที่ระชากตัวของแม่เธอไป รอยแผลเป็นนี้คือบาดแผลของคนกัมพูชาคนหนึ่งที่ได้เห็นและสัมผัส เป็นสัญลักษณ์ของความเจ็บปวดที่ผากร่องรอยไว้ในความทรงจำของคนกัมพูชาถึงปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับบุคคลในสังคมแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นและภูมิหลังของพฤติกรรมที่ตัวละครแต่ละตัวปฏิบัติและแสดงออกต่อสังคมแตกต่างกัน ในขณะที่โสวัณเป็นบุคคลที่อยู่ในสังคมเมืองมีครอบครัวที่อบอุ่น มีบ้านอยู่อาศัย มีการศึกษา ได้รับการอบรมสั่งสอนให้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เขาจึงดำเนินชีวิตไปอย่างปกติ และปรับสภาพชีวิตไปตามสถานการณ์ที่เข้ามาแต่ละช่วงเวลา ในขณะที่ตัวละครอย่างบก สะแบง ถูกอำนาจจากสังคมกระทำเขาจึงมีวิธีการได้กลับตามความเชื่อและการได้รับการปลูกฝังจากผู้นำที่ตนนับถือ จันตริยและจำไป แม้จะเป็นตัวละครที่ไม่มีบทบาทในการขับเคลื่อนทางสังคม แต่เป็นผู้รับผลกระทบโดยตรงจากเปลี่ยนแปลงของสังคม

2. ปฏิสัมพันธ์ต่อวิถีปฏิบัติในสังคม สังคมแต่ละแห่งมีแนวทางในการดำเนินชีวิตรวมถึงข้อตกลงหรือข้อควรปฏิบัติที่เข้าใจร่วมกัน โสวัณ เป็นตัวละครเอกที่มีความสัมพันธ์กับวิถีปฏิบัติในสังคมผ่านตนเอง และผ่านบุคคลที่เขามิปฏิสัมพันธ์ด้วย ปฏิสัมพันธ์ต่อวิถีปฏิบัติในสังคมปรากฏหลายด้าน ได้แก่ ด้านอาหาร ด้านประเพณี ด้านศาสนาและความเชื่อ และด้านค่านิยม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ด้านอาหาร ประเทศกัมพูชาเป็นประเทศที่มีทรัพยากรทางน้ำอุดมสมบูรณ์ โดยมีแหล่งน้ำสำคัญคือโตนเลสาบ ทำให้ชาวกัมพูชานิยมบริโภคสัตว์น้ำโดยเฉพาะปลา ความสัมพันธ์

ทางด้านอาหารที่ปรากฏในเรื่อง ผู้ประพันธ์นำมาเชื่อมโยงกับสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น โดยการพูดถึงอาหารประจำชาติที่เป็นที่รู้จัก ได้แก่ ปริกอกก หรือปลาร้า อะม็อก คืออาหารที่ทำจากปลาค็ลายห่อหมกของไทย แต่เมื่อมีสถานการณ์ความไม่สงบภายในประเทศทำให้เห็นผลกระทบด้านอาหารที่ไม่สามารถนำมาบริโภคได้อย่างสนิทใจ ดังตัวอย่าง

อาหารที่แม่ทำกินเวียนอยู่เพียงไม่กี่อย่าง โดยมากมักจะเป็นผัด ๆ แกง ๆ แต่ที่ขาดไม่ได้คือปริกอกกหรือปลาร้าย่างบนใบตองกินกับผักสดที่พ่อโปรดปราน แต่สำหรับพวกเราชอบอะม็อกหรือห่อหมก กับคอร์หรือพะโล้ฝีมือแม่มากที่สุดเพราะพ่อไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ ดังนั้นบ้านเราจึงกินไก่และปลาเป็นพื้น แต่ตอนหลังเมื่อการสู้รบระหว่างทหารรัฐบาลกับเขมรแดงรุนแรงขึ้น และมีคนพบศพลอยน้ำจำนวนมาก ก็ทำให้คนพนมเปญเลิกกินปลาไปเลย

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 35)

“เอ็งไปตะลอนมาทั้งวัน น่าจะกินเข้าไปเยอะ ๆ” แม่ฉีกปลาแห้งลงในจานเราตามด้วยยามะม่วง “วันนี้แม่ตั้งใจทำจริกอกสวายที่เอ็งชอบด้วย”

“ฉันทกินปลาไม่ลงหรอก” เราส่ายหน้า

“อ้าวก็เห็นเองเคยชอบกินปลาอย่างกับจริกอกสวาย” แม่มองดูเราอย่างประหลาดใจ

“วันนี้จะแบ่งให้ฉันทับรถไปที่แม่น้ำ หน้าปราสาทเขมรินทร์” เราเล่าและกัดฟันกลืนอาการขย้อนในท้อง “ในแม่น้ำมีศพลอยเป็นแพ บางศพก็ถูกปลาและสัตว์น้ำแทะจนจำสภาพเดิมไม่ได้”

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 207)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่า สงครามส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในด้านอาหารของตัวละครเอก จากอาหารที่สามารถหาได้ในท้องถื่นกลับไม่สามารถนำมาบริโภคได้เนื่องจากมีศพลอยอยู่ในแม่น้ำ นำไปสู่ภาวะการลดลงของแหล่งอาหารที่เป็นโปรตีนสำคัญของคนกัมพูชา

2.2 ด้านประเพณี วันสงกรานต์เป็นวันปีใหม่ของประเทศกัมพูชาเช่นเดียวกับประเทศไทย ทุกคนต่างรอคอยเทศกาลแห่งความสุขผู้ประพันธ์กล่าวถึงการละเล่นท้องถิ่นดังตัวอย่าง

ปลายเดือนมีนาคม แม้จะมีข่าวดร้าวและกลิ่นอายของการสู้รบที่รุนแรงขึ้น แต่พวกเด็ก ๆ ก็ยังพูดกันถึงความสนุกสนานในวันสงกรานต์ที่ย่างกรายเข้ามาใกล้ ไม่ว่าจะเป็นการละเล่นอย่าง แบะถึง(โยนผ้า) แบะอ่องคฺญู(สะบ้า) เลียะกันแสง(ซ่อนผ้า) เลียะโกนแมง(ซ่อนลูกไก่) ส่วนเด็กโตจะนึกถึงรำวง รำลำเลีย รำกะบาว

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 152)

จากตัวอย่างเป็นการละเล่นของกัมพูชาที่เด็ก ๆ รอคอยจะมีความสุขในวันปีใหม่ ส่วน โสวิน รอคอยวันสงกรานต์ที่จะมาถึงเพื่อจะไปทำบุญกับจำไป แต่ความสุขเหล่านั้นถูกแทนที่ด้วย โศกนาฏกรรมเนื่องจากกลุ่มเขมรแดงเลือกที่จะบุกพนมเปญในวันสงกรานต์ สงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่ทำลายชีวิต ทรัพย์สิน แม้แต่อาหารและวัฒนธรรมก็ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวด้วย

2.3 ด้านศาสนาและความเชื่อ ประชาชนกัมพูชานับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกับคนไทย นวนิยายเรื่องเห...ชะเล้ง นำเสนอการนับถือพุทธศาสนาของครอบครัวโสวิน โดยเฉพาะพ่อของเขาที่ถ่ายทอดความศรัทธาผ่านการสอนลูก เช่น

ไม่มีใครรู้ว่าเหตุใดพ่อถึงชอบไปที่ริมแม่น้ำโขงหน้าพระราชวัง... หรือพ่ออาจจะชอบดูยอดปราสาทของพระที่นั่งที่มองเห็นไกล ๆ จากภายนอกปราสาทที่พ่อเคยบอกว่าสวยงามเหมือนวิมานบนสวรรค์ พ่อมักจะบอกให้ลูก ๆ เป็นคนดี เมื่อตายไปจะได้ไปเกิดบนสวรรค์มีทิพย์วิมานเป็นที่อยู่ ทั้ง ๆ ที่พวกเราเพิ่งเกิดมาได้ไม่กี่ปี

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 27)

คำว่า “วิมาน” นอกจากจะหมายถึงปราสาทของพระราชวังตามความหมายในเรื่องแล้ว “วิมาน” ยังสื่อและเชื่อมโยงไปถึงสิ่งปลูกสร้างอันเป็นสัญลักษณ์ในการได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ที่สร้างขึ้นตามลักษณะปราสาทหินสมัยพระนคร เรียกว่า “วิมานเอกราช” ที่เป็นอนุสรณ์สถานแห่งความสำเร็จสู่ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระนโรดม สีหนุ อีกด้วย เนื้อหาในนวนิยายเป็นการแสดงถึงความศรัทธาของคนกัมพูชาที่มีต่อ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง

ด้านความเชื่อของคนกัมพูชาที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องเห...ชะเล้ง ได้แก่ ตำนานที่แสดงผ่านการเล่าเรื่องของพ่อให้โสวินและครอบครัวฟัง เรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่เล่าต่อกันมาเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะคือเรื่อง พระโค พระแก้ว มีการพิมพ์เผยแพร่เมื่อ ค.ศ.1952 โดยสำนักพิมพ์ คิม คี และสำนักพิมพ์ ไรย์ ที่นำตำนานนี้มาเผยแพร่เป็นหนังสือภาพประกอบตำนานเรื่อง “พระโค-พระแก้ว” และในแบบเรียน “ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 2” ของ ตรึง เจีย (ตรึง งา) มีเนื้อหาแสดงถึงความรู้สึกเสียตายเป็นพระโค-พระแก้ว อีกทั้งตั้งคำถามเกี่ยวกับรูปปั้นโคที่หน้าพระวิหารวัดพระแก้วว่าสยามได้นำมาเมื่อครั้งตีเมืองลงแวกแตกหรือไม่ (ศานติ ภักดีคำ, 2561) วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นเรื่องที่คนกัมพูชาหลายคนเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงและสร้างความไม่พอใจที่ประเทศไทยนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองไปจากกัมพูชา ความเชื่อนี้สะท้อนผ่านการเล่าเรื่องของพ่อ ตอนจบของนิทานจบด้วยคนไทยได้นำพระแก้วพระโคไป จึงทำให้คนกัมพูชาบางส่วนที่เชื่อว่าเป็นเรื่องจริง เห็นว่า อยุธยาใช้เล่ห์ในการนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านเมืองกัมพูชาไป ส่งผลให้ชาวกัมพูชาบางส่วนมีทัศนคติเชิงลบต่อประเทศไทย ดังตัวอย่าง

นิทานเรื่องพระแก้วพระโคเป็นเรื่องราวที่สนุกสนานและมีการเล่าต่อเติมกันไปเรื่อย ๆ เช่นในตอนทีพระโคพาพระแก้วกับเมียหนีไปที่ต่าง ๆ ก่อนจะถูกจับตัวได้ แต่ก็มีหลายคนที่คิดว่าพระแก้วพระโคเป็นเรื่องจริง ไม่ใช่จินตนาการและอยากให้สยามส่งพระแก้วพระโคกลับคืนมา และแม่ก็เป็นคนหนึ่งที่เชื่อเรื่องนี้เอามาก ๆ

“แกน่าจะไปตามหาพระแก้วพระโค” แม่เคยบอกกับพ่อ “จะได้เอามาช่วยบ้านช่วยเมืองเรา”

“ถ้าพระโคมีจริงก็คงจะช่วยอยุธยาไม่ให้เสียกรุงถึง 2 ครั้ง 2 คราว” พ่อพนันวันบุรีรัมย์ “หรือไม่อย่างนั้นพ่อก็คงจะเอาพระโคไปอยู่ที่เมืองพม่าแล้ว”

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 25-26)

ในขณะที่แม่เชื่อเรื่องพระโคพระแก้วอย่างจริงจัง พ่อกลับมีความเห็นแตกต่าง เป็นไปได้ว่าพ่อไม่คิดว่าสยามจะนำพระแก้วพระโคไป หรือแท้จริงแล้วพ่อเองก็ไม่ได้เชื่อเรื่องตำนานของพระแก้วพระโค

2.4 ด้านค่านิยม ค่านิยมหมายถึง ความคิด ความเชื่อที่แต่ละคนพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าควรแก่การประพฤติและคนส่วนมากก็มีความคิดเห็นแนวเดียวกัน เป็นกลุ่มของความคิดที่คล้ายคลึงกัน แต่ความนิยมนี้อาจจะคงอยู่ชั่วขณะหนึ่งจนกว่าบุคคลจะพบกับค่านิยมใหม่ (พระมหาสมทนต์ ปาโมกข์, 2553: 88) ค่านิยมที่ผู้ประพันธ์นำเสนอผ่านความสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับบุคคลแวดล้อมในชีวิตของโสวัตน์ มี 4 ลักษณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 ค่านิยมของคนกัมพูชาในสมัยการปกครองของสมเด็จพระนโรดมสีหนุ สมัยการปกครองของสมเด็จพระนโรดม สีหนุ และสังคมราชฎ์นิยม บุคคลมีมุมมองแตกต่างกันไปตามความคิดและอุดมการณ์ที่ยึดถือไว้ ปัญญาชนฝ่ายขวาและประชาชนชาวกัมพูชาจำนวนมากเห็นว่า ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นยุคทองยุคหนึ่งของกัมพูชาซึ่งเป็นเรื่องที่น่าพอใจเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองก่อนหน้านี้ (ธิตติ บัวคำศรี, 2547: 97) พ่อของโสวัตน์เป็นตัวแทนสะท้อนค่านิยมของคนกัมพูชาที่เกิดในสมัยของสมเด็จพระนโรดม สีหนุ เป็นกษัตริย์ปกครองประเทศกัมพูชา ซึ่งบุคคลในกลุ่มนี้จะเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะเหตุการณ์ครั้งสำคัญคือการเรียกร้องเอกราชของกัมพูชาจากฝรั่งเศสด้วยวิธีการของพระองค์ จึงทำให้ประชาชนรู้สึกซาบซึ้งในพระปรีชาสามารถของพระองค์ ดังตัวอย่าง

พ่อเล่าว่า ความพยายามของฝรั่งเศสที่จะกลับมามีอำนาจในอินโดจีนได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากชาว อินโดจีน โดยเฉพาะกับเวียดนามซึ่งมีโฮจิมินห์เป็นผู้นำ ขณะที่สมเด็จพระนโรดม สีหนุ ก็ดำเนินการเรียกร้องเอกราชอย่างจริงจังจนฝรั่งเศสต้องยินยอมให้เอกราชแก่กัมพูชา ดังนั้น สำหรับพ่อจึงถือว่าสมเด็จพระนโรดม สีหนุ เป็นผู้กอบกู้เอกราชของชาติเรา ทำให้กัมพูชาหลุดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของคนต่างชาติต่างศาสนา

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 34)

นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์ได้สร้างตัวละครแม่ของโสวันให้เป็นตัวแทนของคนกัมพูชา ร่วมสมัยเดียวกัน แต่มีความแตกต่างด้านค่านิยม กล่าวคือ แม่ของโสวันเป็นคนเขมรที่มาจาก กำปงชิ่งในภาคกลางของประเทศกัมพูชา ที่ชอบและเชื่อในเรื่องตำนาน เป็นคนที่ยึดหยุ่นไม่ยึดติดกับความคิดหรือชาตินิยมแบบพ่อ คือ แม่เชื่อในคำสอนตามาส หรือ บณฎาตามาส-คำสังตามีเยะ⁶ เป็นวรรณกรรมที่พิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2451 ภายใต้การอุปถัมภ์ของนายอาเดมาร์ เลอแกล (Adhemard Leclere) อดีตเรสิดังซูเปรีเออร์ หรือข้าหลวงใหญ่ของรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศส ประจำประเทศกัมพูชา เนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องนี้กล่าวถึงประวัติศาสตร์กัมพูชาก่อนและหลังจากฝรั่งเศสเข้ามาปกครอง โดยการกล่าวถึงความลำบาก แดกแฉก และความสูญเสียของประเทศกัมพูชาในสงครามอาณานิสยามยุทธระหว่างไทยและเวียดนาม เมื่อฝรั่งเศสได้เข้ามาช่วยเหลือจึงทำให้บ้านเมืองสงบสุขและได้รับดินแดนคืนจากไทยและเวียดนาม วรรณกรรมเรื่องนี้สร้างขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมในการที่ฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลและปกครองกัมพูชาแทนอำนาจเดิมคือไทยและเวียดนาม (ศานติ ภักดีคำ, 2564) วรรณกรรมเรื่องนี้มีอิทธิพลต่อแม่ซึ่งประชาชนอีกกลุ่มที่เชื่อต่างจากพ่อ ดังตัวอย่าง

แม่นั้นไม่ค่อยจะชอบซึ่งกับสมเด็จพระนโรดม สีนุเทากับพ่อ อาจเป็นเพราะแม่อยู่ห่างไกลจากเมืองหลวงและฝังใจในหนังสือ “คำสอนของตามาส”⁶ ที่สอนให้ลัทธิบุญคุณของฝรั่งเศสที่นำความเจริญมาให้และปกป้องกัมพูชาจากการรุกรานของไทยและเวียดนาม รวมทั้งความเชื่อในเรื่องตำนานต่าง ๆ เช่น ภูเก็งกอง ซึ่งเมื่อมีคนมาสร้างเป็นหนัง แม่ก็พาพวกเราไปดูหลายรอบและชื่นชอบพระเอกนางเอก คือ ดี เสวต และ เจีย ยุทธ เอามาก ๆ

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 34)

จะเห็นได้ว่าทั้งส่วนกลางของประเทศกัมพูชาและชาติตะวันตกต่างใช้วรรณกรรมเพื่อสร้างค่านิยมให้นำมาคิดความเชื่อของประชาชนให้ไปในทิศทางที่ตนต้องการ ประชาชนกัมพูชาจึงเป็นผู้รับสารจากอำนาจภายในและอำนาจจากภายนอกอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ข้อมูลที่ได้รับอย่างจำกัดเป็นกรอบทำให้ประชาชนเกิดอคติตามสิ่งที่ถูกชี้นำไปได้ง่าย

2.4.2 ค่านิยมของคนกัมพูชาในสมัยรัฐบาล ลอน นอล ระหว่าง ค.ศ.1973-1974 ก่อนเขมรแดงจะเข้ากรุงพนมเปญ ชีวิตของผู้คนชนชั้นผู้ดีมีฐานะในกรุงพนมเปญยังดำเนินไปค่อนข้างปกติ (ธิติ บัวคำศรี, 2547: 110) และเมื่อวันที่ 17 เมษายน 1975 เขมรแดงได้ยกทัพเข้ากรุงพนมเปญ ชาวเมืองก็ออกมาต้อนรับขบวนแถวของกองกำลังที่พวกเขาไม่ทราบที่มาอย่างแน่ชัดที่อยู่ในชุดขาวนาซีดำด้วยความยินดี (ธิติ บัวคำศรี, 2547: 114) จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า คนพนมเปญในขณะนั้นยังใช้ชีวิตเป็นปกติไม่หวาดระแวงและยังไม่รู้ถึงภัยที่กำลังคืบคลานเข้ามา โสวันนับว่าเป็นตัวแทนของประชาชนที่เกิดมาในสมัยของลอน นอล คือ เขายังใช้ชีวิตไปตามปกติไม่ได้มีความทุกข์ร้อนใจจากข่าวเรื่องเขมรแดงที่ได้รับจากบท สะแบง ขณะเดียวกันก็ไม่ได้รู้สึก

⁶ คำสอนตามาส ตัวบทวรรณกรรมใช้คำว่า “ตามาส”

ซาบซึ่งต่อสมเด็จพระนโรดม สีหนุ เหมือนพ่อ แม้ว่าจะได้รับฟังเรื่องราวของพระองค์จากพ่ออยู่เสมอ โดยมากจะให้ความสนใจกับการเที่ยวเล่นในชีวิตประจำวันมากกว่า ดังตัวอย่าง

ในตอนนั้น พวกเราไม่ค่อยจะสนใจเรื่องต่าง ๆ กันเท่าไรนัก ถึงแม้จะมีข่าวการสู้รบระหว่างทหารรัฐบาลกับพวกเขมรแดงในเขตชนบท แต่ในพนมเปญก็ยังเป็นปกติและเต็มไปด้วยสิ่งสนุกสนาน ซึ่งสำหรับเด็ก ๆ อย่างเรา การได้เดินเล่นในย่านบันเทิงในตอนเย็น ๆ ในบางวัน แวะเล่นตุ้มๆไฟฟ้า หยอต่อเหรียญฟังเพลงฝรั่งจากตู้เพลง ดื่มน้ำอัดลมหรือเคี้ยวหมากฝรั่ง ก็มีความสุขแล้วไม่ต้องถึงกับสูบบุหรี่หรือดื่มเบียร์อย่างพวกเด็กแก่นแก้ว

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 49)

อย่างไรก็ตาม แม้โสวัณจะเป็นกลุ่มเยาวชนที่เติบโตมาในสมัยการปกครองรัฐบาลโดยลอน นอล แต่การได้รับการอบรมและปลูกฝังมาจากพ่อจึงทำให้เขาไม่ชอบการใช้กำลังและมีแนวคิดตามพุทธศาสนาว่าคนที่ทำความดีจะมีพระคุ้มครอง

2.4.3 ค่านิยมของคนที่อยู่ในกลุ่มเขมรแดง บก สะแบงเพื่อนรักของโสวัณเป็นตัวแทนสะท้อนค่านิยมของกลุ่มเขมรแดง ผู้ประพันธ์เชื่อมความสัมพันธ์ของโสวัณที่เกิดและโตในพนมเปญ ให้เป็นเพื่อนรักกับบก สะแบง ทำให้เห็นว่าในสถานะเพื่อนบก สะแบงเป็นเพื่อนที่ดี รักเพื่อน แต่ความบีบคั้นทางสังคมทำให้บก สะแบงเป็นคนสองบุคลิก ผู้ประพันธ์ได้แสดงค่านิยมของเขมรแดงที่มุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จแก่สังคม กำจัดการปกครองแบบเก่า สร้างสังคมเกษตรเพื่อเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยผ่านการสนทนาของบก สะแบงกับโสวัณ ตั้งแต่บก สะแบงเข้ามาอยู่ที่พนมเปญ เขาก็ถูกล้อว่าเป็นขโมตไพรหรือผีป่า สะท้อนถึงการไม่ต้อนรับคนพระตะบองจากคนในเมืองสร้างความแปลกแยกแบ่งเขาเรา ภูมิหลังของชีวิตที่ค่อย ๆ ถูกเล่าให้เห็นว่ามีคนในชนบทจำนวนมากถูกเอารัดเอาเปรียบจากชนชั้นผู้นำ ทั้งการเกษตร การทำนา การถูกกระทำที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต กระทั่งรุนแรงที่สุดคือการกำจัดคนที่พระตะบองทำให้พ่อแม่ของบก สะแบงถูกฆ่าในเหตุการณ์ครั้งนั้น ความเจ็บปวดที่สะสมถึงขีดสุดจึงกลายเป็นความเกลียดชังเคียดแค้น นำไปสู่แนวคิดในการสร้างความเสมอภาคให้แก่ผู้คนในสังคม โดยมีพี่ชายคนที่หนึ่งคือ พอล พต เป็นผู้หันนโยบาย เยาวชนอย่างบก สะแบงเมื่อได้พบผู้นำที่มอบแสงสว่างจะทำให้ทุกคนทัดเทียมกัน สร้างภาพความฝันด้วยการจะสนับสนุนการศึกษาของเยาวชน จึงทำให้คนทั้งหลายเข้าร่วมขบวนการทั้งการฝึกรบและต้องเสียสละเรื่องส่วนตัวเพื่อส่วนรวม เขมรแดงปลูกฝังประชาชนของตนว่าจะร่วมกันสร้างสังคมใหม่ จึงต้องกำจัดกลุ่มกาเกเดนของสังคมเก่า ผ่านบทสนทนาของโสวัณและบก สะแบง ว่า

“สังคมใหม่คือสังคมที่เสมอภาค สังคมที่สะอาดบริสุทธิ์ปราศจากสิ่งโสภมและสังคมที่ประเทศกัมพูชาเป็นของคนขแมร์ทุกคน ไม่ใช่ของพวกขายชาติหรืออเมริกัน”

“พวกเอ็งจะทำได้ยังงี้” เราหลุดคำถาม

“นี่เป็นเรื่องของพี่ชายคนที่หนึ่งจะจัดการ” มันดับท

“ใครคือพี่ชายคนที่หนึ่ง” เราถามอย่างงง ๆ

“พอล พต” สะแบงหันมาบอก ...

“พี่ชายคนที่หนึ่งสัญญาว่า เมื่อสร้างสังคมใหม่สำเร็จ พวกเราทุกคนจะได้เรียนสูง ๆ หรือไปเรียนต่อที่ต่างประเทศ แต่ตอนนี้ขอให้ทุกคนเสียสละและอุทิศตนเพื่อสร้างสังคมใหม่ก่อน”

(ประภัสสร เสวิกุล, 255: 176)

การปลูกฝังความคิดนี้ทำให้เยาวชนเห็นความสำคัญในการต้องยอมเสียสละตนเอง และครอบครัวเพื่อสิ่งที่ดีกว่าเดิม เรื่องส่วนรวมต้องมาก่อนส่วนตัว เห็นได้ชัดเมื่อบก สะแบงและ โสวัณเดินทางไปยังสถานที่ส่งคนไปชนบทได้พบกับจำไปและผกาพี่สาวของบก สะแบงถูกกวาดต้อน เพื่อจะส่งไปชนบท โสวัณอยากช่วยทั้งสองแต่ถูกบก สะแบงห้ามไว้

“พี่น้องเป็นเรื่องส่วนตัว” ดวงตาที่แห้งผากของสะแบงแข็งกร้าว “แต่การสร้างสังคมเป็นเรื่องส่วนรวม คนเราต้องนึกถึงเรื่องของส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว”

“แต่คนเราไม่ได้เกิดมาจากการบอกไม่ไผ่ เรามีพ่อแม่ที่เลี้ยงดูเรามาและมีพี่น้องร่วมไส้” เราขึ้นเสียง

“นั่นเป็นความคิดแบบปัจเจกนิยมที่ล้าหลัง” มันสวนคำ “และความคิดแบบนั้นนำไปสู่การเล่นพรรคเล่นพวก การแบ่งฝักแบ่งฝ่ายการลู่หน้าปะมุกและการเลือกที่รักมักที่ชัง”

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 183)

ในสถานการณ์เดียวกันนี้โสวัณถามสะแบงว่าทำไมจึงช่วยเหลือเขาแต่ไม่ช่วยเหลือพี่สาวตนเอง คำตอบคือ โสวัณเป็นเพื่อนเขา แต่จำไปและผกาเป็นกากเดนของสังคมเก่า เพราะไปทำงานเป็นผู้หญิงหาเงิน คนกลุ่มนี้จะถูกส่งไปใช้แรงงานและอบรมเพื่อให้กลับตัวและอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมใหม่ได้

“การปลูกต้นไม้จำเป็นที่จะต้องถากหญ้าและขุดดิน” สะแบงเอ่ยขึ้นลอย ๆ “ยิ่งถ้าจะปลูกต้นไม้ใหญ่ก็ต้องถากถางหญ้าเป็นวงกว้างและขุดหลุมลึกกว่าปลูกไม้ดอกต้นเล็ก ๆ “

“แต่เอ็งกำลังถากป่าทั้งป่าเพื่อปลูกต้นไม้เพียงต้นเดียว” เรารู้สึกเหมือนลำคอกจะตีบตัน

“ถ้าเป็นป่าที่รกชัฏและมีแต่ไม้ที่ไม่มีค่า การปลูกต้นไม้ใหม่เพียงต้นเดียวก็ย่อมจะมีประโยชน์กว่า” มันเคี้ยวหมากฝรั่งด้วยท่าทางที่ปราศจากความรู้สึกใด ๆ

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 205)

จากข้อความตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า เยาวชนเขมรแดงได้รับการปลูกฝังเรื่องความเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยที่ไม่ทราบแก่นอย่างแท้จริง เหมือนกับการที่บัก สะเบงปล่อยให้พี่สาวเผชิญกับชะตากรรมในชนบทเพราะรับใช้สังคมเก่า แต่ตัวเขาสามารถเฝ้ามองมาฟรีๆ โดยไม่รู้ลึกถึงความย้อนแย้งใด ๆ ซึ่งเดวิด แชนด์เลอร์ (2546: 332-333) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับกรณีนี้ว่า สำหรับชาวชนบทกัมพูชาโดยเฉพาะพวกที่อายุระหว่างสิบถึงยี่สิบห้าปี การสู้รบกับ “ลัทธิศักดินา” และพวก “อเมริกัน” ทำให้พวกเขาได้สัมผัสกับเสรีภาพ ความนับถือตัวเองและอำนาจ เหมือนการได้จับอาวุธซึ่งเป็นสิ่งที่เกินกว่าจะคิดสำหรับคนรุ่นพ่อแม่ของตน เยาวชนง่ายต่อการจะปลูกฝังคำสอนต่าง ๆ ในการปฏิวัติ เขาเป็นหนึ่งองค์การปฏิวัติ ซึ่งพวกเขาพูดถึงเสมือนเป็น “แม่และพ่อ” ของตนสำหรับทุกสิ่งที่ได้มาพวกเขาไม่มีอะไรที่ต้องเป็นหนี้อดีต คิดกันว่าเยาวชนเหล่านี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เป็นเอกราช ความเป็นนายและการพึ่งตนเอง แต่เยาวชนกัมพูชาเหล่านี้กลายเป็นคนมืดแห่งการปฏิวัติ

2.4.4 ค่านิยมของกลุ่มคนเวียดนามที่อาศัยอยู่ในเขมร แม้คนเวียดนามบางส่วนจะได้รับสิทธิในชีวิตเหนือกว่าคนกัมพูชาในโอกาสทางด้านการศึกษาด้านการทำงานในกัมพูชา แต่ก็มีบางส่วนที่ต้องการเป็นคนกัมพูชา ซึ่งสะท้อนผ่านครอบครัวของจันตริย จันตริยมีปมในด้านเชื้อสายจึงทำให้เธอรู้สึกอยากจะเป็นคนที่มลักษณะเหมือนคนกัมพูชา เช่น เคยคิดอยากแลกสปีผิวที่ขาวของตนกับผิวสีเข้มของโสวัน จันตริยมักถูกเพื่อนล้อเกี่ยวกับสปีผิว และเรื่องที่พ่อเป็นชาวเวียดนาม เธอได้แต่วิ่งหนีไป ปมจากการถูกล้อเลียนเรื่องชาติกำเนิดทำให้จันตริยสอบเข้าเรียนในโรงเรียนนาฏศิลป์ นอกจากเหตุผลที่โรงเรียนมีคนไปเรียนน้อยทำให้ไม่ต้องสอบแข่งขันกัน การได้เป็นนางรำทำให้ จันตริยจะได้รับการยอมรับว่าเป็นคนกัมพูชาคนหนึ่ง ดังตัวอย่าง

“ทำไมเธอจึงมาเรียนนาฏศิลป์” เราถามเพื่อให้มีเรื่องพูดต่อ

“เพราะฉันเป็นคนขมเมอร์” เธอตอบโดยไม่ได้มองมาทางเรา “และการเป็นนาฏศิลป์ขมเมอร์ก็จะทำให้คนอื่น ๆ ยอมรับความเป็นขมเมอร์ของฉัน”

เป็นสิ่งที่ยากแก่การเข้าใจในการที่ใครสักคนจะทำอะไรบางอย่างเพื่อยืนยันในสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่ เหตุผลของจันตริยในการเรียนนาฏศิลป์เป็นสิ่งที่คาดไม่ถึง แต่มันก็แสดงถึงความมุ่งมั่นจริงจังของเธอซึ่งเกิดจากการที่ถูกล้อเลียนเรื่องผิวพรรณและผู้ให้กำเนิดมาตั้งแต่เล็ก

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 38-39)

3. ปฏิสัมพันธ์ต่อกลไกการพัฒนาสังคม การพัฒนาสังคมเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพัฒนาประเทศ เป็นความสัมพันธ์ของตัวละครที่เกี่ยวข้องกับระบบสังคมที่เป็นภาพกว้าง คือความเป็นไปของชาติบ้านเมือง ได้แก่ การศึกษา การปกครอง และเศรษฐกิจ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ด้านการศึกษา พบว่า การศึกษาในประเทศกัมพูชามีขีดจำกัดระหว่างผู้มีสถานภาพในสังคมที่แตกต่างกัน จึงทำให้พ่อของโสวันพยายามปลูกฝังลูกให้รักในการศึกษา เนื่องจากเห็นว่า การศึกษาจะทำให้สามารถแยกแยะความผิดถูก สามารถนำไปประกอบอาชีพเพื่อ

เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติได้ ในขณะที่เฝ้าฝันมองว่าการศึกษาในสายสามัญมีความมั่นคงกว่าสายอาชีพ ดังตอนที่คุยกับจันทร์ชัย ซึ่งเลือกเรียนสาขาวิชานาฏศิลป์ ดังตัวอย่าง

“แล้วเธอก็เป็นเพียงนางรำ” เราแย้งไม่สู้จะเห็นด้วย “ถ้าหากเรียนวิชาสามัญ เธอก็อาจจะได้เรียนต่อในมหาวิทยาลัยภูมิทร จบออกมาก็มีงานดี ๆ ทำ”

“คนอย่างฉันไม่มีโอกาสอย่างนั้นหรอก” เธอก้มหน้า “มหาวิทยาลัยภูมิทรเป็นที่ของพวกลูกหลานเศรษฐีหรือข้าราชการที่มีตำแหน่งใหญ่โต ไม่เช่นนั้นก็ต้องเป็นคนที่มีฉลาดปราดเปรื่องซึ่งฉันไม่มีเลยซักอย่างเดียว”

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 39)

จากตัวอย่างข้างต้นนอกจากจะสะท้อนมุมมองต่อการศึกษาแล้ว ยังทำให้เห็นถึงข้อจำกัดในการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาของคนกัมพูชานั้นด้วย การศึกษานาฏศิลป์เป็นภาพสะท้อนสังคมกัมพูชาในสมัยหนึ่งที่ศิลปกรรมด้านต่าง ๆ ของประเทศกัมพูชาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างชาติ โดยใน พ.ศ. 2508 มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเฉพาะทางด้านศิลปะเกิดขึ้นโดยพระราชพระสงฆ์ในสมเด็จพระนโรดม สีหนุ คือมหาวิทยาลัยภูมิทรวิจิตรศิลป์ ซึ่งแผนกวิชาศิลปะการแสดงเป็นหนึ่งในนั้น (ธิปัต บัวคำศรี, 2547: 98) ดังตัวอย่าง

“พ่อเคยเล่าว่าโรงเรียนนาฏศิลป์เพิ่งมีในสมัยสมเด็จพระนโรดม สีหนุ” เราหาเรื่องชวนคุย

“ใช่” เธอพยักหน้า “แต่การจีบระบำของเราเริ่มมาตั้งแต่สมัยพระนคร อย่างระบำอัปสราเมื่อกี้ก็เอาแบบมาจากภาพแกะสลักที่ปราสาทหินเมืองพระนคร พระนางกຸສະນารີ รัตน์ พระมารดาสมเด็จพระนโรดม สีหนุ ได้ให้ครูไปจดจำท่ามาจากรูปสลักมาประดิษฐ์เป็นระบำ แต่ระบำอัปสราเป็นที่รู้จักกันทั่วไปเพราะเจ้าหญิงบุปผาเทวี ธิดาของสมเด็จพระนโรดม สีหนุ แสดงระบำอัปสราในหนังสือที่บิดาของนางทรงสร้าง ทำให้ในตอนนั้นโรงเรียนนาฏศิลป์มีคนมาสมัครเรียนกันมากเพราะอยากจะเป็นตัวนางอัปสราอย่างเจ้าหญิงบุปผาเทวี หรือ อุกพอลลา แต่หลังการปฏิวัติของลอน นอล ก็ไม่มีใครอยากส่งลูกหลานมาเรียนเท่าไร เพราะกลัวถูกเพ่งเล็งว่านิยมระบอบเก่า”

(ประภัสสร เสวิกุล, 2557: 40)

จากตัวอย่างทำให้เห็นการศึกษานาฏศิลป์ของประเทศกัมพูชาที่ได้รับความนิยมในช่วงหนึ่ง แต่ภายหลังการแสดงศิลปวัฒนธรรมกลับเป็นสิ่งที่เขมรแดงใช้ตัดสินว่าใครก็ตามที่นิยมศิลปวัฒนธรรมนี้เป็นผู้นิยมระบอบเก่าที่ต้องถูกกำจัด ซึ่งจันทร์ชัยเองที่คิดว่าตนเองเป็นลูกหลานชาวบ้านทั่วไปก็สามารถอดพ้นจากข้อกล่าวหานี้ได้

3.2 ด้านการปกครอง การปกครองที่ปรากฏในเรื่องคือ การปกครองสมัยสมเด็จพระนโรดม สีหนุการปกครองในสมัย ลอน นอล และที่เด่นชัดคือการปกครองของเขมรแดงที่มีการ

เกณฑ์เยาวชนไปเป็นทหาร ประชาชนถูกกวาดต้อนมารวมตัวกันฟังหัวหน้าทหารกล่าวประณามรัฐบาลและผู้ที่ร่วมมือกับรัฐบาลและอเมริกันต่อต้านเขมรแดง มีการลงโทษอย่างเด็ดขาดกับคนที่ เป็นศัตรูของเขมรแดง ทุกคนจะถูกจذبซื้อ สอบสวน และให้รายงานพฤติกรรมของเพื่อนบ้าน แยก เป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับทางการเมืองและอเมริกันในสมัยของลอน นอล กับพวก ที่เคยเกี่ยวข้องหรือสงสัยว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้อง ครอบครัวของโสวันถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่ 2 เพราะพ่อ เคยทำงานในบาร์ที่มีทหารอเมริกันไปใช้บริการ เมื่อถูกสอบสวนและถูกกล่าวหาว่าเป็นสายลับให้อเมริกัน พ่อก็บอกว่า เพราะความยากจนจึงต้องหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ในขณะที่เขมรแดงกลับตอบว่าพวกตนก็ยากจนแต่ไม่มีใครยอมรับใช้ศัตรู ครอบครัวของโสวันถูกนำไปขังไว้ที่โรงเรียนสุดท้ายครอบครัวของเขาที่พ้นข้อสงสัยเพราะบก สะแบงเป็นคนรับรองให้ว่า โสวันเป็นแนวร่วมที่แฝงตัวอยู่ในเมืองคอยให้ความช่วยเหลืออย่างกล้าหาญ และครั้งหนึ่งที่โสวันเคยไปฝึกลอบรบกับบก สะแบงจึงทำให้พ้นข้อสงสัยและโสวันต้องไปทำงานกับเขมรแดง โดยการเป็นคนจกรายชื่อและข้อมูลของชาวบ้านจะมีคนถ่ายรูปติดบนรายชื่อของทุกคน

งานจذبซื้อที่โสวันต้องไปทำ เป็นรูปแบบการจัดการของขบวนการเขมรแดงอย่างหนึ่งคือการแบ่งประชาชนกัมพูชาในการปกครองของเขมรแดงเป็น 2 กลุ่ม คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ยึดครองของเขมรแดงก่อนวันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1975 เรียกว่าประชาชนพื้นฐาน ส่วนประชาชนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ยึดครองของเขมรแดงก่อนวันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1975 เรียกว่าประชาชนใหม่ แต่สตีฟ เฮเดอร์ ชั่วว่า ตั้งแต่ต้น ค.ศ. 1973 เขมรแดงแบ่งประชาชนของเขมรแดงในเขตปกครองของตนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ นักเต็มสิทธิ์ นักเตรียม และ นักเดน ในทางทฤษฎี นักเต็มสิทธิ์ จะได้รับการปันส่วนอาหารอย่างเต็มที่ มีสิทธิ์เข้าร่วมกับทุกองค์กรทางการเมืองรวมถึงพรรคและกองทัพ และสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ทุกตำแหน่ง นักเตรียม เป็นลำดับที่สองในบัญชีของผู้ที่จะได้รับการแบ่งปันสิ่งของและสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับล่างได้ ส่วน นักเดน เป็นกลุ่มสุดท้ายในรายชื่อของคนที่ จะได้รับการแบ่งปันสิ่งของ เป็นคนกลุ่มแรกในรายชื่อของคนที่จะถูกสังหาร และไม่มีสิทธิ์ทางการเมือง ประชาชนใหม่จำนวนหนึ่งที่ปรับตัวเข้ากับระบอบการปกครองใหม่ได้จะกลายเป็น นักเตรียม ไป (ธิปติ บัวคำศรี, 2547: 118)

มาตรฐานการปกครองของเขมรแดงในขณะนั้นมีความไม่เสถียร เนื่องจากอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและไม่สามารถวางใจได้ว่าใครเป็นใคร ครอบครัวของโสวันยังไม่อยู่ในสถานะที่ปลอดภัย เนื่องจากงานจذبซื้อของโสวันใกล้เสร็จแล้ว ส่วนพ่อและแม่ของเขาก็ทำของหรือคุกกี้เรียบร้อยแล้ว เพื่อนครูของพ่อหลายคนถูกจับไปทรมานในห้องที่พวกเขาสร้างขึ้นมา พ่อและแม่จึงไม่มั่นใจว่าเมื่อถึงเวลานั้นเขมรแดงอาจจะยกข้อที่พ่อเคยไปทำงานที่บาร์มาลงโทษครอบครัวเขา และรู้ว่าเมื่อถึงเวลานั้นจริง ๆ บก สะแบงก็ไม่สามารถช่วยเหลือพวกเขาได้จึงตัดสินใจหนี

3.3 ด้านเศรษฐกิจ สภาพเศรษฐกิจของกัมพูชาในช่วงอเมริกาเข้ามาดูแล ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพเสริม เช่น พ่อของโสวันที่เข้าไปทำงานในบาร์ เด็กสาวที่หารายได้พิเศษ เด็กเล็ก ๆ รับจ้างขัดรองเท้า ขายบุหรี่ แม้จะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นแต่คุณค่าของชีวิตคนกัมพูชากลับดูแย่ลง ภาพรวมเศรษฐกิจก่อนเขมรแดงเข้ามาพบว่าการเงินค่อนข้างสะพัด ทุกอย่างกำลังรุ่งเรืองเมื่อเริ่มมีการวางระเบียบในพนมเปญเพิ่มขึ้นจึงทำให้ตลาดและสถาบันบันเทิงที่ทหาร

อเมริกันนิยมไปต้องปิดตัวลง จำไปก็เป็นผู้ได้รับผลกระทบนี้เช่นกันโดยต้องพักงาน ส่วนพ่อของ โสวัณก็ลดวันทำงานเหลือสัปดาห์ละ 3 วัน พ่อบอกว่าบาร์แทบจะร้าง ในร้านอาหารมีเพียงคนจีน หรือคนขแมร์ที่มีฐานะไปดื่มกินเพียงเล็กน้อย ส่วนทหารอเมริกันเก็บตัวในแคมป์ (ประภัศร เสวิกุล, 2557: 118) ขณะนั้นสินค้าในตลาดมีราคาสูงขึ้นเนื่องจากปัญหาด้านการผลิตและขนส่ง เนื้อสัตว์มีราคาแพง พืชผักขาดตลาด สงครามทำให้ทุกอย่างในประเทศกัมพูชาหยุดชะงักลงและต้องใช้เวลาอีกหลายปีในการฟื้นฟู

ปฏิสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับกลไกการพัฒนาสังคม สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาที่สามารถช่วยพัฒนาชีวิตและประเทศชาติได้ แต่ในนวนิยายแสดงให้เห็นถึงการหยุดชะงักของการพัฒนาประเทศกัมพูชาในช่วงที่เขมรแดงเข้าปกครองเหมือนถูกแช่แข็งไว้ ก่อนเขมรแดงเข้ายึดกรุงพนมเปญ โรงเรียนในพนมเปญมีการเรียนการสอนไม่สม่ำเสมอ ครูและนักเรียนต่างกังวลในสถานการณ์บ้านเมือง เมื่อเขมรแดงเข้ามาปกครองเต็มรูปแบบโรงเรียนจึงถูกใช้เป็นสถานที่ในการรวบรวมและกักขังประชาชน ผู้ที่มีการศึกษาข้าราชการนักวิชาการ ถูกเกณฑ์ให้ขึ้นไปยังชนบทเพื่อทำการเกษตรที่กลุ่มเขมรแดงมองว่าเป็นงานที่มีเกียรติ ในด้านศาสนานักบวชถูกมองว่ากินแรงคนอื่น ด้านสาธารณสุขแพทย์ในเมืองเริ่มหายากเพราะเดินทางไปต่างประเทศ ยามีราคาแพงขึ้น กิจกรรมเพื่อความบันเทิงและรื่นเริงถูกยกเลิก และเมื่อเขมรแดงโจมตีพนมเปญอย่างจริงจังเมื่อวันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1975 สถาปนาเมืองกัมพูชาในขณะนั้นเต็มไปด้วยร่องรอยของการต่อสู้ มีซากศพเต็มเมือง ธงชาติถูกปลดและแทนที่ด้วยธงพื้นแดงมีรูปค้อนเคียวสีเหลืองตรงกลาง นับว่าเป็นยุคที่ประเทศกัมพูชาหยุดการพัฒนาในทุกด้าน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับบริบททางสังคมในวรรณกรรมเพื่ออาเซียน เรื่อง เห...ชะเล้ง เป็นการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมที่เกิดจากมุมมองและจินตนาการของผู้ประพันธ์ชาวไทยซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการประพันธ์อาจมาจากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ หรือจากแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ประสบการณ์ตรงของผู้เขียน ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลในบทความนี้จะอ้างอิงตามเนื้อหาในนวนิยายเท่านั้น ซึ่งอาจมีข้อมูลบางประการไม่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ได้ ผลการศึกษาพบว่าตัวละครเอก คือ โสวัณ ทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่อยู่ในเรื่องเล่าทั้งเป็นผู้เล่าประสบการณ์ของตนเองและผู้เล่าประสบการณ์ของคนอื่นหรือเป็นพยานในเหตุการณ์ที่เกิดกับตัวละครต่าง ๆ ผู้ประพันธ์สร้างให้ตัวละครมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล คือ ครอบครัวและเพื่อน ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนกัมพูชาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศไทย คือ การอยู่รวมกันเป็นครอบครัว นับถือศาสนาพุทธ บุคคลมีความกตัญญูต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือกัน ด้านวิถีปฏิบัติของสังคมในกัมพูชามีการนำเสนอผ่านอาหาร ประเพณี ศาสนาและความเชื่อ และค่านิยม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการแสดงออกที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ในด้านปฏิสัมพันธ์ของตัวละครเอกต่อกลไกพัฒนาสังคม พบว่า ตัวละครได้รับการปลูกฝังให้เห็นความสำคัญของการศึกษา ด้านการเมืองการปกครองในระบบของเขมรแดงก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนทุกระดับ ก่อให้เกิดภาวะเศรษฐกิจ

ผิดเคื่อง ทำให้ประเทศกัมพูชาหยุดชะงักในการพัฒนาในทุกด้าน ซึ่งการศึกษานี้มีความสอดคล้อง และแตกต่างกับงานวิจัยเรื่อง สภาพการดำรงชีวิตของชาวเขมรระหว่าง พ.ศ. 2518-2522: ศึกษา “ภูมิภาค” ตะวันออก ตะวันตกเฉียงใต้และตะวันตกเฉียงเหนือ ของ ญัษฐพร ไทยจงรักษ์ (2548) ที่ศึกษาความเปลี่ยนแปลงและเปรียบเทียบสภาพการดำรงชีวิตของชาวเขมรภายใต้การปกครอง ของรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยในภูมิภาคบูรพา หรดี และพายัพ และผลกระทบที่ประชาชน กัมพูชาได้รับจากนโยบายการปกครองของ อ็องการเลอ รวมถึงผลกระทบที่เกิดจากความขัดแย้ง ในหมู่ผู้นำที่ส่งผลต่อคนกัมพูชาทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ว่า การดำรงชีวิตของประชาชน ในช่วง ค.ศ. 1975-1976 มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าในช่วง ค.ศ. 1977-1979 แต่ละพื้นที่ได้รับผลกระทบ มากน้อยแตกต่างกัน ในขณะที่ภาพโดยรวมภายใต้การปกครองของกัมพูชาประชาธิปไตยกล่าวถึง ความยากลำบาก แต่มีบางคนในบางพื้นที่กล่าวว่าชีวิตช่วงปีแรก ๆ ของการปฏิวัติไม่ลำบาก เช่น ประชาชน ในสุรกหมอปวก ภูมิภาคพายัพ บางคนกล่าวว่าเป็นเวลาแห่งความสุข ในขณะที่ที่อื่น ๆ มีความ ขาดแคลนอาหารแต่ที่นี้กลับได้ผลผลิตที่ดีกว่าสมัยลอน นอล ความแตกต่างนี้อาจเป็นเพราะ ในนวนิยายนำเสนอกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในกรุงพนมเปญและเล่าเรื่องเฉพาะช่วงเวลาของการเริ่มต้น การปกครองของเขมรแดง นอกจากนี้ยังมีงานของ นิพัทธ์ แยมเดช และพัชราพรรณ กะตากล (2565) เรื่อง การปรับตัวของเหยื่อสงครามเขมรแดงในวรรณกรรมเรื่อง “4 ปีแรกในเขมร” และ “หนีไฟนรก” ผลการศึกษาพบว่าเหยื่อของสงครามมีการปรับตัวตามลักษณะของภูมิหลังและประสบการณ์ชีวิต โดย ยาสีโกะ ในเรื่อง 4 ปีแรกในเขมรยึดหลักของการเข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม ส่วนกิมลิ่ง ยึดแนวทางการเดินทางไปตามหาเส้นทางบนทางฝัน ซึ่งแนวคิดการปรับตัวนี้ทำให้เหยื่อสงคราม เรียนรู้ในการที่จะเอาชีวิตรอดจากสถานการณ์ที่โหดร้ายและตระหนักว่าคุณค่าของชีวิตอยู่ที่การไม่ ยอมแพ้ต่อโชคชะตา ซึ่งโสวัน และครอบครัวมีลักษณะที่สอดคล้องกับงานวิจัยดังกล่าวคือพยายาม อดทนทำงานกับเขมรแดงในลักษณะตามน้ำและเมื่อต้องหนีทหารเขมรแดงพวกเขาก็อดทนไม่ย่อท้อ แม้ไม่รู้ปลายทางจะเป็นเช่นไรแต่เชื่อว่าจะพบทางรอดของชีวิต โดยภาพรวมของความสัมพันธ์ ที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้ทำให้เห็นว่า สงครามที่เกิดขึ้นไม่ส่งผลดีต่อฝ่ายใดและเมื่อเกิดขึ้นแล้วต้องใช้ระยะ เวลาในการฟื้นฟูกว่าประเทศชาติจะกลับเข้าสู่ภาวะปกติ

โสวัน เป็นตัวละครที่ประภัสสร เสวิกุล สร้างขึ้นเพื่อให้เขาเป็นบุคคลธรรมดาคนหนึ่งที่มีชีวิต อยู่ในสังคม และมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม เป็นผู้ที่มีสัมผัสชีวิตผู้คนที่มีความหลากหลายถ่ายทอดแก่ ผู้อ่าน รวมถึงการนำเสนอผ่านตัวตนของ โสวันด้วย การได้เห็นภูมิหลัง ความเชื่อ และบริบททาง สังคมของแต่ละตัวละครทำให้เราเข้าใจความเป็นมนุษย์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นนำไปสู่การเห็นใจ เคารพ ความคิดของผู้อื่น ทำให้เราอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างเกื้อกูลและเข้าใจกัน เหน...ชะเลรู้้ง เป็นนวนิยายที่ทำให้เห็นคุณค่าของมนุษย์ทุกชีวิตอย่างแท้จริง ไม่เพียงเป็นวรรณกรรมเพื่ออาเชียน แต่ควรเป็นหนึ่งในวรรณกรรมเพื่อเพื่อนมนุษย์

รายการอ้างอิง

กรมอาเชียน กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). **มารู้จักอาเชียนกันเถอะ**. กรุงเทพฯ: เอราวิณการพิมพ์.

จวล ญิล. (2548). **จิตวิญญาณมารดาธิปไตยในสังคมเขมร**. แปลโดย ภูมิจิต เรืองเดช. บุรีรัมย์: วินัย.

แซนด์เลอร์ เดวิด. (2546). **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). แปลโดย พรธมนงาม เจริญธรรมสาร, สดใส ชันติวรพงศ์, วงเดือน นาราสัจจ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐพร ไทยจงรักษ์. (2548). **สภาพการดำรงชีวิตของชาวเขมรระหว่าง พ.ศ. 2518-2522: ศึกษา “ภูมิภาค” ตะวันออก ตะวันตกเฉียงใต้และตะวันตกเฉียงเหนือ** (ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธิบัติ บัวคำศรี. (2547). **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

นิพัทธ์ แยมเดช และ พัทธราพรรณ กะตากล. (2565). การปรับตัวของเหยื่อสงครามเขมรแดงในวาระครบรอบเรื่อง “4 ปี นรกอโศก” และ “หนีไฟนรก”. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม**. 12(2), 228-241.

ประภัสสร เสวิกุล. (2557). **เห...ชะเล้ง**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

พระมหาสนอง ปัจฉาการี. (2553). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.

ศานติ ภัคดีคำ. (2561). “ไทย” ในแบบเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชา **ตัวร้ายแย้งชิงดินแดน-นำความวิบัติสู่เขมร?** สืบค้น 21 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_39654

ศานติ ภัคดีคำ. (2564). **เปิดวรรณกรรมชวนเชื่อ “บ่อน้ำตาเมียะฮ์” เล่าสภาพกัมพูชาหลังเป็นพื้นที่ไทยรบเวียดนาม**. สืบค้น 21 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_69337

สมทรง บุรุษพัฒน์. (2537). **วจนวิเคราะห์ การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความ**. (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

สรณัฐ ไตลังคะ. (2560). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุภางค์ จันทวานิช. (2552). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วี.พรินท์ (1991).